

Gedeelde visie van de kunstvakverenigingen BDD, VONKC en VLS over de essentie en de toekomst van het *Leergebied Kunst en Cultuur* in het primair en voortgezet onderwijs

1. Inleiding

Door hun specifiek-eigen karakter hebben de vier kunstdisciplines beeldende kunst & vormgeving, dans, drama en muziek elk een eigen rol in het realiseren van toekomstbestendig onderwijs. Hoe de disciplines bijdragen aan de drie hoofdoelen van onderwijs - persoonsontwikkeling, maatschappelijke vorming en kennisontwikkeling - en hoe dit gerelateerd is aan de essentie van het eigen vakgebied, is daarom vastgelegd in vier aparte visiedocumenten. Dit vak-eigene van de kunstvakken laat onverlet dat er tevens sprake is van een duidelijke gezamenlijkheid. In dit document staat deze vakoverstijgende verbondenheid van de kunstvakken centraal. Het behandelt de gedeelde visie - zoals deels ook verwoord in de disciplinaire documenten - van de kunstvakverenigingen op het kunstonderwijs in primair en voortgezet onderwijs en haar specifieke bijdrage aan het toekomstig onderwijs. Daarbij wordt achtereenvolgens ingegaan op de reikwijdte van dit visiedocument, de essentie van het deelleergebied, het belang van respectievelijk samenhangend (kunst)onderwijs en doorlopende leerlijnen.

2. Reikwijdte document

Dit visiedocument concentreert zich vooral op het primair onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs, met name havo en vwo. Tot deze keuze is besloten vanwege:

- De aanstaande vernieuwing of 'verduidelijking' van het kunst- en cultuuronderwijs (CKV) in de bovenbouw van het vmbo met ingang van het studiejaar 2018/2019. Gelet op het stadium en de aard van deze vernieuwing is reflectie en herbezinning nu niet op zijn plaats. Temeer omdat de aangekondigde veranderingen onder het motto kunst 'maken' en 'meemaken' door de kunstvakverenigingen als veelbelovend worden ingeschat.
- Hetzelfde argument geldt goeddeels ook voor het vernieuwde CKV in de bovenbouw - havo en vwo - dat met ingang van het lopende studiejaar is ingegaan. Ook hier is de overtuiging dat het vernieuwde programma met de leidraad verkennen - verdiepen - verbreden - verbinden - de voorwaarden schept voor kwalitatief goed kunstonderwijs.
- Het overige kunstonderwijs in de bovenbouw vwo/havo is vastgelegd in examenprogramma's en daarvoor geldende eindtermen. De kunstvakverenigingen willen hier wel het probleem signaleren van de twee naast elkaar voorkomende examenprogramma's: oude stijl en nieuwe stijl. Dit is als permanente situatie ongewenst. De gezamenlijke aanbeveling is:
 - Het advies van de Verkenningcommissie Kunstvakken uit 2012 '*De Kunst van het Nieuwe*' opnieuw op te pakken voor herstart van het debat over het kunstonderwijs in de bovenbouw voortgezet onderwijs¹.
 - Een goede aansluiting op het gebied van de kunstvakken te bevorderen bij de overgang van vmbo naar havo/mbo en met dat doel het gesprek aan te gaan over doorlopende leerlijnen vmbo-havo/mbo.

¹ Verkenningcommissie Kunstvakken. (2012). *De kunst van het Nieuwe: vier disciplines, een doel*. Enschede: SLO

- Bezinning op het vak Kunst Algemeen dat inhoudelijk waardevol is maar door haar cultuurhistorische en theoretische aard erg los staat van het onderwijs in de praktijkgerichte kunstdisciplines.

3. *Essentie van het Leergebied Kunst en Cultuur: nu en over tien jaar*

De vier kunstdisciplines leveren zowel samen als ieder apart een unieke bijdrage aan de doelen van het onderwijs. Het kunstonderwijs ontleent dit unieke karakter aan de combinatie van een artistieke vakinhoud met een proces- en competentiegerichte lesaanpak, die alle vier de kunstdisciplines in meer of mindere mate met elkaar gemeen hebben. Voor alle kunstvakken - in zowel basis- als voortgezet onderwijs - geldt dat de inhoud van de lessen rust op drie dezelfde kernbegrippen: *(re)productie* (zelf doen), *receptie* (luisteren, kijken naar) en *reflectie* (reageren op eigen werken en werk van anderen). De vier kunstdisciplines hebben in deze een eigen invalshoek en benadering, maar hebben gemeen dat zij bij leerlingen unieke vaardigheden en creatieve competenties ontwikkelen. De leeractiviteiten zijn gericht op het ontwikkelen van *kennis en vaardigheden* voor het ontdekken van eigen manieren om tot nieuwe vragen en/of oplossingen te komen. Zo wordt een creatief proces op gang gebracht, gericht op het aanleren van een nieuwsgierige, onderzoekende, zelfsturende *leerattitude*. Een voorbeeld is het SLO-leerplankader kunstzinnige oriëntatie waarin het creatief proces uitgewerkt is in vier fases: oriënteren, onderzoeken, uitvoeren en evalueren. Deze vakinhoudelijke en procesmatige, competentiegerichte benadering heeft de vier kunstdisciplines een heldere gemeenschappelijke taal opgeleverd. Die gemeenschappelijkheid is er minder met het deelleergebied 'cultuur' waaronder onder meer cultureel erfgoed valt. De deelgebieden kunst en cultuur zijn weliswaar nauw verbonden, maar hun gerichtheid in het onderwijs loopt sterk uiteen, zowel vakinhoudelijk als didactisch: de een - cultuur - is meer cognitief, gericht op de ontwikkeling van het reflectief vermogen, op het handelen van de mens in het algemeen. De ander - kunst - is meer actief, (re)producerend en creërend, gericht op ontwikkeling van het creatief vermogen van leerlingen en de reflectie op hun eigen creatieve producten en die van anderen, waaronder professionele kunst.

Wat kunst en cultuur bindt is dat de kunstvakken door de vele uitingen van cultuur binnen de verschillende kunstdisciplines een rijke bron zijn om kinderen bewust te maken van diversiteit. Dit bevordert het respectvol omgaan met de eigen cultuur en de cultuur van anderen. De deelgebieden kunst en cultuur evenals de overlap tussen beide, hebben belang bij een duidelijkere definiëring en een samenhangend begrippenkader. De kunstvakverenigingen willen graag een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van zo'n samenhangend kader.

4. *Samenhang*

De kunstvakverenigingen ondersteunen het streven naar samenhang in het onderwijs. Dit maakt het onderwijs effectiever (leerlingen leren in samenhang beter en dieper), efficiënter (curriculumtijd wordt beter benut) en aantrekkelijker en interessanter, zowel voor leraren als voor leerlingen. Het uitgangspunt daarbij is dat alle disciplines *afzonderlijk* en *gelijkwaardig* binnen alle lagen van het onderwijs aan bod komen. Zij hebben elk hun eigen disciplinaire waarde en kunnen elkaar niet zomaar vervangen. Hun overeenkomsten - zoals hierboven uiteengezet - maakt vakoverstijgende verbinding en samenwerking echter zeer wel mogelijk en ook wenselijk. Een belangrijk voordeel van samenhangend kunstonderwijs, zowel in het po als het vo, is dat het sneller en beter de proces- en competentiegerichte vorm van onderwijs inslijpt die gemeenschappelijk is in alle kunstvakken. Samen - en/of ieder voor zich - kunnen dan verbindingen worden gelegd met andere leergebieden. De kunstvakken die op de eerste plaats een intrinsieke waarde en betekenis hebben, zijn door hun inhoud en

zeker ook door hun procesgerichte didactiek bij uitstek geschikt om aan vakoverstijgende en 21^e-eeuwse vaardigheden te werken, zoals communiceren, samenwerken, zelfregulering, creatief denken, kritisch denken, probleem oplossen. De kracht van de kunstvakken is dat deze 21^e-eeuwse vaardigheden niet het eerste en specifieke doel van een kunstles hoeven te zijn, maar dat deze aspecten al intrinsiek in de lesinhoud aan bod komen. Uiteraard is reflectie op die vaardigheden van groot belang om ze te laten bekliven.

Tegen deze achtergrond hebben de kunstvakken als voorwaarden nodig:

- Scholen tijd en deskundigheid toe te kennen voor ontwikkeling en ontwerp van samenhangend, vakoverstijgend (kunst)onderwijs.
- In gesprek te gaan met de lerarenopleidingen over kwalificering van aankomende leraren voor het ontwerp van vakoverstijgend kunstonderwijs.
- Alle kunstvakken - beeldende kunst en vormgeving, dans, drama en muziek - gelijkwaardig vertegenwoordigd te laten zijn in het kerncurriculum. Dat stelt leerlingen in te staat te ervaren welke kunstzinnige taal het beste bij ze past.

5. Doorlopende leerlijnen

De kunstvakverenigingen hechten groot belang aan doorlopende leerlijnen in het kunstonderwijs. Zij pleiten voor zowel horizontale als verticale leerlijnen binnen een leerplanachtige omgeving van het hele kunstdomein, van po naar onderbouw vo en bovenbouw vo. Doorlopende leerlijnen geven het vak-eigene van de kunstdisciplines samenhang en structuur; ze specificeren wat het betreffende kunstvak leerlingen van 4-14 jaar biedt aan kennis en vaardigheden en welk doel dat dient; en bedden dit in in een meer overstijgend kader van het *deelleergebied kunst*. De grote lijn is *funderend* in het primair onderwijs, *breed* in de onderbouw, *verdiepend* (CKV) en *specialiserend* in de bovenbouw. Zowel artistiek als pedagogisch-didactisch ligt het accent - variërend per kunstdiscipline - op (re)productie en het vormgeven van een creatief proces. Zo'n fundering met leerlijnen versterkt de kwaliteit van het kunstonderwijs in scholen en maakt het behalve efficiënter wat betreft instroom en doorstroom van de ene onderwijsvorm naar de andere, ook motiverender voor leerlingen en voor leraren. Zo'n structuur is bovendien vereist voor transparante en inhoudelijke afwegingen en motieven voor integratie van de kunstvakken en het deelleergebied kunst met andere vak- en leergebieden op schoolniveau.

Tegen deze achtergrond pleiten de kunstvakverenigingen voor:

- Herziening van de kerndoelen zodat deze op een concreter niveau richting geven aan wat leerlingen moeten kennen en kunnen en meer sturend zijn als het gaat om het procesgerichte karakter van de kunstvakken.
- Een visie op voor het kunstonderwijs geschikte manieren van toetsing en beoordeling en ontwikkeling van bij po en vo passende methoden om vorderingen en resultaten van leerlingen meetbaar en merkbaar te maken. Behalve aan instrumenten als assessments en self-assessments is het advies daarbij te denken aan de mogelijkheden van ontwikkelportfolio's.
- Ontwikkeling van een leerplankader voor vo onderbouw dat aansluit op po en bovenbouw vo en ondersteuning biedt aan het streven naar doorlopende leerlijnen.
- Stroomlijning van de leergebied- en vakspecifieke begrippen die in de verschillende onderwijsvormen worden gehanteerd. Dit voorkomt verwarring en verbetert de doorstroom.

6. Tot besluit

De kunstvakken zijn essentieel voor de persoonlijke ontwikkeling van leerlingen, hun maatschappelijke toerusting en kwalificatie voor het latere professionele leven en leveren elk daaraan een unieke bijdrage. Met de ingezette koers naar competentie- en procesgericht onderwijs is het (deel)leergebied kunst bij uitstek geschikt om als onderdeel van het kerncurriculum invulling te geven aan toekomstig funderend onderwijs dat de nadruk legt op 21^e-eeuwse vaardigheden en samenhangend, interdisciplinair leren. Om deze rol te kunnen vervullen is herbezinning op de randvoorwaarden voor het kunstonderwijs in scholen een vereiste. De gezamenlijk aanbeveling is om:

- In het po naast groepsleerkrachten, ook vakspecialisten en vakdocenten in te zetten die kennis hebben van hoe een procesmatige vakdidactiek kan worden ingezet in *een* kunstles.
- Het mogelijk te maken dat vakspecialisten en vakdocenten werkzaam zijn in dienst van een school (of in een bovenschools (bestuurs)verband van scholen) en onderdeel uitmaken van het team.
- Vast te leggen dat per leerjaar in po en vo *minimaal* drie lessen, 150 minuten per week, in het kerncurriculum besteed wordt aan het leergebied kunst.

VLS, VONKC, BDD

21 december 2017